

Rok planety Země v ČR: Geologické vědy pro společnost

Vážené dámy, vážení pánové,

je pro mne velkou ctí, že Vás všechny mohu pozdravit jménem Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem i jménem svým při tak významné příležitosti, jakou je vernisáž výstavy „Planeta Země – mocná a zranitelná“, konané při zahájení programu Mezinárodního roku planety Země v České republice

Když Lucius Seneca na počátku minulého tisíciletí napsal: „Učme se zvětšovat svou zdrženlivost, krotit svou rozmařilost, ovládat mlsnost, mít v úctě střídmost...“, jistě ani nepomyslel na to, jakým směrem a tempem se společnost, využívání zdrojů, interakce mezi společnostmi a životním prostředím budou vyvíjet.

Doba, ve které dnes žijeme, je dobou spěchu, zvyšujících se nároků na spotřebu, na pohodlí spotřebitele. To vše je spojeno s čerpáním přírodních zdrojů, degradací životního prostředí i našeho nejbližšího okolí. Zničení krásného koutu v našem sousedství, pokácení statného stromu, šedá zákoutí, to vše považujeme za nutnou daň, kterou musíme „pokroku“ zaplatit. Ale je tomu skutečně tak? Není, v poslední době populární fráze, že lidstvo „treats environment like business in liquidation“ jen důsledkem naší neznalosti, lhostejnosti a pohodlnosti, která předurčuje naše jednání a chování?

Prioritním cílem všech akcí a aktivit realizovaných v rámci roku planety Země je připomenout a přiblížit široké veřejnosti význam věd o Zemi v širším slova smyslu. Představit soubor vědeckých disciplín, jejichž poznatky jsou zcela zásadní a klíčové pro omezení přírodních rizik a katastrof, racionalizaci výstavby, optimální využívání a ochranu přírodních zdrojů, pro udržitelný rozvoj.

Nemůžeme očekávat a asi to ani nikdo z nás neočekává, že na konci letošního roku se všichni aktivně začnou zajímat o vědy o zemi, atmosféře či životním prostředí. Určitě se ale můžeme snažit, aby vzrůstalo všeobecné povědomí o naší planetě, o možnostech, jak zabránit její devastaci a degradaci, o možnostech přispívat k udržitelnému rozvoji společnosti.

Aby si každý z nás začal postupně uvědomovat vzájemné souvislosti a fakt, že svým chováním, svou, třeba i drobnou aktivitou může přispět k tomu, aby naše město, region i naše Země vypadaly lépe, abychom se zde cítili lépe, prostě aby to byla „naše“ planeta.

Z dlouhodobého hlediska sehrává v tomto ohledu svou nezastupitelnou a troufám si říci i rozhodující úlohu vzdělávání a vzdělávací systém na všech jeho stupních.

Získávání základních znalostí o Zemi, vztazích mezi společnostmi a životním prostředím, o současných problémech světa, přírodních zdrojích a jejich využívání nebo o principech udržitelného rozvoje by mělo bezesporu začínat v nejujtější věku dítěte v rodině, následně pak v rámci povinné školní docházky, vyššího a vysokoškolského vzdělávání a vyústit v proces celoživotního vzdělávání.

Je prokázáno, že nejlepšími výsledky výchovného působení, nejujtinnějších metod a forem ve výchově je dosahováno u nejmladších a mladších věkových kategorií.

V této souvislosti má základní škola poskytnout výchozí soustavu poznatků o Zemi. Zároveň má ovlivňovat utváření hierarchie životních hodnot žáků a motivovat a rozvíjet aktivity žádoucí z hlediska udržitelnosti rozvoje společnosti.

Na střední škole jde pak o hlubší pochopení souvislostí v biosféře, ve vztazích člověka a jeho prostředí i principů udržitelného rozvoje. Je třeba podchytit a rozvíjet pocit studenta k odpovědnosti ve vztahu k přítomnosti i k budoucnosti. Dotvářejí se etické postoje k přírodě, k umělému prostředí i vůči ostatním lidem, rozvíjí se samostatnost, tvořivost, roste vědomí významu občanské odpovědnosti a aktivity.

Na vysokých školách se geografické vědy prolínají, nechci říci, že všemi, ale mnoha studijními programy a obory, ať již okrajově nebo při přípravě specializovaných odborníků – geologů, geografů, kartografů, klimatologů, hydrologů atd. atd. .

A domnívám se, že z tohoto pohledu jde, zejména pokud se týká vysokoškolského vzdělávání, naše společnost správným směrem. Jen na VŠ počet studijních programů zaměřených na vědy o zemi, atmosféře a životní prostředí od roku 1989 výrazně vzrostl. V loňském roce bylo na VŠ akreditováno ve více než 80 takto orientovaných studijních programech přes 200 studijních oborů. Vedle toho bylo akreditováno dalších 90 studijních oborů, které s problematikou věd o zemi, atmosféře a tvorbě a ochraně životního prostředí souvisí nepřímo.

Je možná trochu symbolické, že zde prezentuji veřejnou vysokou školu se sídlem v Ústeckém kraji. Kraji, kterému patří řada prvenství a jedním z nich je bohužel i to, že vedle biologické rozmanitosti je považován za ekologicky i sociálně nejpostiženější průmyslový kout naší země.

Bylo tedy asi zcela logické, že se založením Univerzity J. E. Purkyně vznikla Fakulta životního prostředí – dnes nejstarší fakulta životního prostředí v ČR a o několik let později i fakulta přírodovědecká. Jsem ráda, že univerzita a obě její fakulty již dlouhou dobu hrají aktivní roli v oblasti vzdělávání a propagace věd o zemi jak v regionálním, tak i nadregionálním měřítku.

Následující čísla hovoří za vše – jen v loňském roce jsme připravovali v oblasti nauk o zemi, atmosféře a životním prostředí téměř 1300 odborníků v rámci 6 studijních programů a studium ukončilo v dané oblasti téměř 200 absolventů. Jednalo se o obory, jako např. Geografie, Geografie střední Evropy, Ochrana životního prostředí, Vodní hospodářství, Odpadové hospodářství, Toxikologie a analýza škodlivin atd.

Mezi nejpopulárnější aktivity pro širokou veřejnost organizované ústeckou alma mater patří každoroční Týden geografie, který je organizován v průběhu týdne Vědy a umění na UJEP. Široká veřejnost, žáci a studenti, učitelé všech vzdělávacích stupňů mají možnost naslouchat přednáškám, navštívit výstavy, aktivně se účastnit soutěží atp.

Další velmi populární akcí jsou např. GIS days. Katedra geografie PřF je již 4. rokem organizátorem okresních i krajských kol zeměpisné olympiády pro základní a střední školy a hostí také její celostátní kolo.

Vedle uvedených aktivit nesmíme zapomenout na výzkumnou činnost. Z hlediska praktického dopadu výsledků výzkumu je třeba podtrhnout přínos pro decizní sféru v oblasti při rozhodování o „optimálním“ využívání území vzhledem ke snížení environmentálního stresu a udržitelnému využívání přírodního i sociálního potenciálu.

Významnou úlohu v oblasti rozvoje a popularizace věd o Zemi sehrávají také mimoškolní aktivity, ať se jedná o aktivity organizací sdružujících děti a mládež, odborných institucí nebo sdělovacích prostředků včetně časopisů a literatury. Ty všechny významně a přímo ovlivňují nejen určité skupiny dětí a mládeže, ale i širokou veřejnost.

Pokud však chce společnost postupovat dále, pak znalosti nikdy samy o sobě nestačí. Vždy je třeba propojovat znalosti s odpovídajícími dovednostmi. Je třeba působit na utváření hierarchie životních hodnot, životního stylu, v němž by vztah k udržitelnému vývoji společnosti představoval i etický rozměr.

A pokud se toto podaří a stále větší část populace se bude opravdově zajímat o zemi, bude citlivá a starostlivá vůči naší planetě, pak se nemusíme obávat budoucnosti.

Naším cílem musí být naučit každého jednotlivce společnosti, aby každý rok, každý den, každý okamžik našeho života, každá naše aktivita a každé naše rozhodnutí bylo v harmonii a v maximálním souladu s potřebami naší planety. Země: je to náš společný domov a je jen na nás, jakým ho učiníme.

Vážení, dovoluji mi, abych na závěr poděkovala organizátorům za jejich obětavost, práci a úsilí při přípravě všech akcí, které budou v rámci roku země organizovány. Poděkovala všem, kteří zasvětili svou práci i život vědám o Zemi a své poznatky šíří, předávají a přispívají k výchově nové generace, nemyslí jen na sebe, a na svůj okamžitý užitek.

Římský politik, spisovatel a filosof Marcus Tullius Cicero řekl: „To, co vytvořila příroda, je vždy lepší než to, co bylo vytvořeno uměle. Dáme-li se vésti přírodou, nemůžeme v ničem pochybit“. Neporoučejme přírodě, ale poslouchejme ji a určitě nám za to budoucí generace poděkují.

Děkuji za pozornost.